UZEI informa y responde (II)

Zergatik eta zertarako UZEI-ren hiztegiak?

UZEIri egin zaion kritikan berak egin dituen hiztegiak astindu dira batez ere. Beraren fruiturik nabarmenenak, ez bakarrak, hiztegiak izan direlako, beharbada horregatik izango da.

Kritikariek, funtsera etorrita, puntu hauxe onartutzat ematen dute: horrelako hiztegiak ez dira oraindik beharrezkoak. Oraina eta geroari buruz hain erabakiorra den arazo honetan UZEIk zer pentsatzen duen azalduko da hemen.

Premiak hor daude

Abiapuntu gaitezen konstatazioaren mundutik: batetik, euskara ikasten eta euskaraz alfabetatzen ari direnen kopurua haunditzen doa; bestetik, euskara sartu-bideak dago irakaskuntzan eta, oro har, gizarte-bizitzako maila desberdinetan, egunetik egunera fermuago sartzen ari ere. Ez bide du, beraz, inork udatzen premiak hor daudela eta, ondorioz, samaldan datozkigun eskeak ugarituz doazela. Begibistako errealitate hori, honez gero, agerie-gia dateke ezikusiarena eginez ukatua izateko. UZEIra datorren eskearen eta berak eskaintzen dituen zerbitzuen organigrama, hortxe dago lekuko.

Azken urteotan gure herrian mamitu diren faktore bereziki sozio-politiko eta kulturalen eraginez hedatu da euskararen eremua eta, zentzu honetan, gure herriaren etorkizun politikoa eta, berarekin batera, hizkuntzarena lotu-loturik doaz, inoiz baino lotuago joan ere. Une historikoa dugu gure hau.

Horregatik, euskararen gizarteratze-abiada garaiz bideratzen ez bada eta, bidenabar, prozesu honek gorabideari eusten ez badio, haren eragina gero eta ahulagoa izango da euskal gizartean eta lege soziologikoek heriotzera kondenatuko dute. UZEIk, euskararen geroan sinesten duelarik, jadanik eginda dauka beraren aldeko apostua. Euskara aurrera bultzatu nahi badugu, tradizioan finkaturiko hizkuntz berezitasunak (gramatikalak, lexikalak, morfosintaktikoak, fonologikoak, etab.), hizkuntzaren sakoneko egitura osatzen duten elementu horiek hain zuzen, arduraz ikertu eta zaindu beharrekoak dira. Eta honek, noski, euskararen geroa lehenean oinarritzera garamatza. Lehena eta geroa normalizazio-prozesuaren abiapuntuan bertan inplikaturik daudenez gero, bi erreferentzi puntu horiek behar bezala ez koordinatzetik sor liteke desorekarik. Hala ere, arriskuak arrisku, ezin egin daitekeena zera da: tradizioa zaindu beharraren beharrez, prozesua bera geratu edo balaztatu.

Euskararekiko gizarte-eskeak gainezka pilatu zaizkigun une honetan, hizkuntzaren tresnak oraindik kamutsak baldin badira eta, hizkuntzaren egoera halakoxea delako hain zuzen, geure lana geuk nahi genukeen perfekzioz egitera heltzen ez bagara, UZEIk ez duke horretan beste inork baino erru gehiago. Eta erantzunkizunak inori eskatzekotan, gure esbeharren-historia zakar bati eskatu beharko zaizkio eta ez, ezta inola ere, euskararen normalizazio-prozesu honen barrutik une-uneko eta gerorako erantzun egokienen bila dabiltzanei.

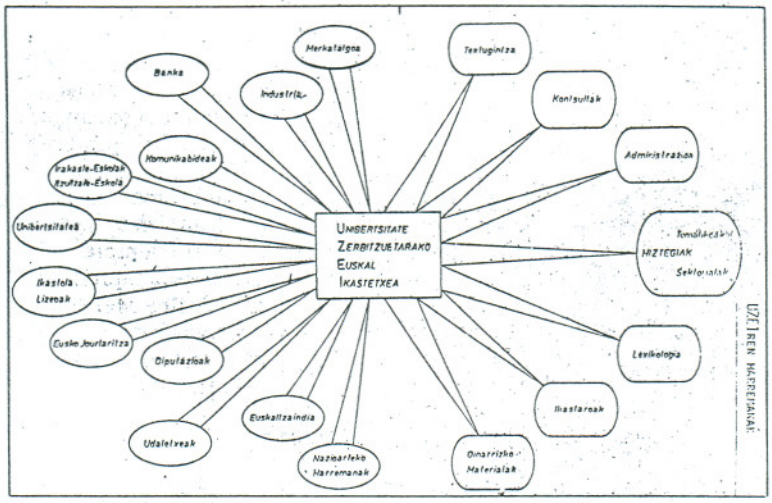

Lehenik alor berezietan zihartuten talde eta indar barreiatuak bildu, goraka zetorren prozesua beretu eta plangintza orokor bati begira talde-lanak koordinatu, horixe besterik ez du egin UZEIk. Asmatu, ez du deus berririk asmatu.

Hiztegi berezitu eta sailkatuen beharra

UZEI, beste zenbait iharduneren artean, hiztegi berezituak egitera dedikatu da. Ikusi anai izan dugunez, kanpotik jasotako experientzietatik asko ikasi beharko du UZEIk; baina, gurea hain kasu berezia ere izaki, urte batzu barru zerbait irakastekorik ere izango du.

Ez dugu uste, bestalde, Estatu nazionalen arrimoan gauzatu diren hizkuntza modernoak eredurik baliagarrienak zaizkigunik gure kasurako, hain zuzen ere Estatuaren babesa falta izan zaionaren kasu espezifikoa bait da euskararena. Ereduak bilatzekotan, hobe genuke beste nonbaiten bilatzea, agian hebraieran, txekieran, soumieran, edo zapalduak izan direnen artean. Eta horiek ere ez dira erabat baliagarri, horiek ere Estatu baten jabe bait dira. Horregatik, euskarari ezin eskatuko diogu ingelesari edo alemanari, adibidez, eska geniezaiekeen heldutasuna.

1.—Honelako hiztegien beharra sozialki justifikaturik dagoela uste dugu

Hori frogatzeko, aski da, BBBko 3. mailako filosofian adibidez, zenbat hitz tekniko erabiltzen den erreferentzi puntutzat hartzea: batezbeste, 5.000 hitz teknikotatik gora atera ditugu hustu diren textuliburuetatik. Beste sailekoetatik ere antzeko kopurua atera da. UZEIk lantzen dituen lexikoak 5.000tik 8.000 hitz eta hitz-kate bitartekoak bait dira, lexiko horiek doi-doi betetzen dituzte aipaturiko irakaskuntz maila horretarako beharrak. Oinarrizko material hori falta delako, Ikastoletan BBB mailako gai gehienak espainieraz ematen dira. Hori da egia.

2.—UZEIren lankidetza profesionalek osatzen dute

Beren lanak euskarak lantzen dituen gaur bezainbat talde profesional ez da sekula ezagutu. Talde profesional bakoitzak metodologia jakin baten arabera lantzen du bere saileko hiztegia eta han eta hemen argitaratutako hiztegi berezituak erabiltzen ditu bere lanerako. Ehundaka hiztegi berezitu aztertu ditugu, bereziki alemanak, ingelesak, frantsesak, katalanak eta espainolak. Lexikografiaz arduratzen diren nazioarteko zenbait erakunderekin ere harremanetan gaude.

Lehenengo. Oinarrizko hiztegia, tradizionala nahiz modernoa, aztertu ohi ditugu. Larramendi, Aztana, Plazido Muxika, Ibon Sarasola (behin-behinekoa), Luis Mari Muxika, Xabier Kintana, Villasante (Axular) eta abarren hiztegiak kontsultatu ezinik ez dago eta guztiz baliagarri gertatu zaizkigu. Lan hauek ez dauzkagu baztertzeko, noski. Bestalde, hiztegiei dagokienez, materialik funtsezkoena autore horietan biltzen bait da, iturri horietaz baliatu gara batipat. Funtsezko material hori historikoki oinarritzen eta puntualki hobetzen bada ere, ez dugu espero ikerketa horietatik orain arteko hiztegien edukina, are gutxiago teknikoena, funtsez aldatzeko adinako ekarpenik; hiztegi horietan nahiz literaturan datozen hainbat hitz teknikok, gure lanean egiaztatu ahal izan dugunez, ezer gutxi balio dute askotan.

Bigarre. Hizkuntzalariek, hizkuntzari barne-triskantzarik gerta ez dakion, beraren normalizazio-prozesuari alto bota eta itxaroteko eskubidea baldin badaukate, ez dukete eskubide gutxiago Euskal Herria euskalduntzeko aukera eginda daukatenek. Eta maila honetan arrazoi linguistikoek adina balio dute soziologikoek nagusitu baziren, zergatik ez dira mantendu nahi orain? Ez da ahantzi behar sistema martxan dagoela, zorionez egon ere, eta egunero soluzioak eskatzen ari dela irakaskuntzan, administrazioan, komunikabideetan, etab.... eta ez dela solu..oa oinarritzapen teknikoaren beharraren izenean prozesu linguistikoa bakarrik ez, baizik eta, batez ere, soziologikoa den hori geraraztea. Base sozialak aukera hori egin badu, UZEI poztu egingo da gehienez, ez damutu.

Hirugarren. Hiztegi teknikoetan, gainera, hizkuntzalariek bakarrik ez, gaian profesionalak direnek ere badute beren hitza, eta hauek bereziki. UZEIk, hiztegi teknikoak lantzean, orain arteko hiztegigintzari ekarri dion emaitza berria, hain zuzen, hauxe da: gaian adituen lankidetza. Hizkuntzalariak batetik eta profesionalak bestetik, bakoitzak bere alorreko argitasunak eskaintzen dituelarik, elkarren lehian baino gustorako ikusiko genituzke batak bestea laguntzen, gure herri hau ez bai da jende gaitutan aberatsegia dauden bakarrak zapuzten ibiltzeko.

Hiztegien behin-behinekotasuna

Gure hiztegiak behin-behinekoak direla diogunean, eta puntu hau behin eta berriz aitortu dugu, ez dugu bezeriarekin kunplitzeko hitz hutsak saldu nahi izan. Gure lanaren halabeharrezko mugak inork baino hobeto ezagutzen ditugulako, horrexegatik genion geure txostenean honako hau: "UZEIko Hiztegiak, oraindik, beren lehen mailan daude, geroago batetan edukinez eta hizkuntzaz jasoagoak eta jantziagoak emateko itxaropenez. Hala ere, gaurdaino egindakoak hastapeneko zimentarri bat dira hartara iristeko" (UHF, 3.5.).

Egia da, hein batetan bederen egia, merkatura doan produktuak bere ubiña watan ,hala-bamoo-zialki onartua den neurrikoa, hain zuzen ere. Baina horrek ez bide du ezer frogatzen UZEIk bere hiztegi guztiei aitortzen dien behin-behinekotasunaren kontra. Horrelakorik gerta ez dadin nahi bada, bide bakarra geratzen da: hiztegiak ez egitea edo, zehatzago, eginda gero ez argitaratzea. Kritikak hori nahi badu, ez daukagu zer frogaturik.

UZEIk, bestalde, kritika behar du eta eskatzen: etxe-barruko kritika, talde breziena eta edonorena. UZEIk beti jarri du kritikarien eskuetan behin-behineko lexiko-zerrenda, argitaratu aurretik kritikatua izan zedin. Jokabide hau lege izan da gure artean.

UZEIren lana, nola ez!, kritikagarria da eta kritikatu beharrekoa; baina berak dituen milaka hitzetatik han-hemen ehizatutako hiz solte batzu hartu eta horiek osotasunaren erreferentziarik gabe kritikatzeari kasuistika antzuan iharduteа deritzogu, are gehiago kritika bera kritikatua bezain ezta baidagarria denean. Kritika bai, betor, beharrezkoa dugulako, baina lana bere osotasunean hartuta eta barrutik aztertuta.

UZEIko langileak